

سرشناسه:	پیشوایی، مهدی، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور:	پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی؛ جلد سوم: درباره زندگانی معصومان علیهم‌السلام از امام سجاد علیهم‌السلام تا پایان غیبت صغری / مهدی پیشوایی؛ به کوشش: یدالله حاجی‌زاده؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری:	۲۳۲ ص.
شابک:	978-964-531-282-2
فروست:	مجموعه تاریخ تمدن اسلامی؛ ۷۰
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
موضوع:	اسلام - تاریخ - پرسش‌ها و پاسخ‌ها
موضوع:	چهارده معصوم - پرسش‌ها و پاسخ‌ها
شناسه افزوده:	Islam - History - Catechism
شناسه افزوده:	Fourteen Innocents of Shiite - Question and Answers
شناسه افزوده:	حاجی‌زاده، یدالله، ۱۳۵۴ - گردآورنده
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۷ پ ۸۶۴ / BP۱۴
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۹۱۲
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۵۴۸۵۹۴۶

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «تاریخ و تمدن اسلامی»: ۰۲۵-۳۲۱۱۰۲۳۴

صندوق پستی: ۳۷۱۵۵-۶۱۷۳

پست الکترونیکی: tarikh@maaref.ac.ir

پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی

جلد سوم:

درباره زندگانی معصومان (ع)
از امام سجاده (ع) تا پایان غیبت صغری

حجت الاسلام والمسلمین استاد مهدی پیشوایی
به کوشش: دکتریدالله حاجی زاده

مجموعه تاریخ و تمدن اسلامی

۷۰

پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی
جلد سوم: درباره زندگانی معصومان (ع)
از امام سجاد (ع) تا پایان غیبت صغری

نویسنده: مهدی پیشوایی

به کوشش: یدالله حاجی‌زاده

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

بازبین‌نهایی: سید محمدهادی موسوی‌نسب

حروفچین: اعظم یزدلی / ویراستار: امیرعباس رجبی

صفحه‌آرا: سعید نائینی / طراح جلد: سید علی روحانی

ناشر: دفتر نشر معارف / نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۵۳۱ - ۲۸۲ - ۲

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

- مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهید، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴
- اراک: ۰۸۶-۳۲۲۲۹۰۳۸ ■ ارومیه: ۰۴۴-۳۲۲۵۴۶۴۱ ■ اصفهان: ۰۳۱-۳۲۳۵۱۳۴۱ ■ اهواز: ۰۶۱-۳۲۲۳۸۰۰۰
- تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ خرم‌آباد: ۰۶۶-۳۲۲۲۲۳۷۱ ■ رشت: ۰۱۳-۳۳۳۴۵۶۹ ■ زنجان: ۰۲۴-۳۳۳۶۶۴۲۵
- ایلام: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸ ■ بجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۱۲۲۸۳ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷ ■ بیرجند: ۰۵۶-۳۲۲۲۴۱۷۹
- ساری: ۰۱۱-۳۳۲۵۳۰۲۰ ■ شهرکرد: ۰۳۸-۳۲۲۴۳۲۲۲ ■ شیراز: ۰۷۱-۳۲۳۴۶۶۱۴ ■ قزوین: ۰۲۸-۳۳۲۴۰۰۷۶
- قم: ۰۲۵-۳۷۷۳۵۴۵۱ ■ کرج: ۰۲۶-۳۴۴۳۵۲۹۰ ■ کرمان: ۰۳۴-۳۲۲۳۱۴۶۶ ■ کرمانشاه: ۰۸۳-۳۷۲۳۸۴۱۱
- گرگان: ۰۱۷-۳۲۲۳۷۸۸۰ ■ مشهد: ۰۵۱-۳۲۲۲۰۱۱۹ ■ یاسوج: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵ ■ یزد: ۰۳۵-۳۶۲۳۰۳۳۱

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir، پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

پرسشگری از آغاز آفرینش انسان، به عنوان راهی برای رسیدن به یقین و علم بوده و هست. امیرالمؤمنین علی (ع) چه زیبا فرموده است: «مَنْ أَحْسَنَ السُّؤَالَ عَلِمَ» و «مَنْ عَلِمَ أَحْسَنَ السُّؤَالَ»^۱.

هم سؤال از علم برخیزد هم جواب همچنان که خار و گل از خاک و آب

ازجمله اهداف گروه پژوهشی تاریخ و تمدن اسلامی دانشگاه معارف اسلامی بازخوانی تاریخ اسلام با رویکردهای مختلف است. پاسخ‌گویی به مهم‌ترین پرسش‌ها در عرصه تاریخ اهل بیت (ع) نیز در این راستا مورد اهتمام قرار گرفت و بر این اساس انتشار جلد سوم پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی ضرورت یافت. با توجه به استقبال شنوندگان از برنامه «پرسمان تاریخی» رادیو معارف و نیز جایگاه علمی کارشناس محترم برنامه، حجت‌الاسلام والمسلمین استاد مهدی پیشوایی «دام‌عزه» پاسخ‌های علمی و مستند ایشان در این جستار سامان یافته است.

یک نکته اساسی در خور یادکرد این است که برای پاسخ‌گویی به سؤال‌های تاریخی می‌توان از روش‌های متنوع استفاده کرد. بازشناسی رسالت‌ها و اهداف ما را در اتخاذ بهترین روش یاری می‌رساند. بنابراین باید توجه داشت که این جستار به هیچ‌روی برای بازنمایی جامع تمامی سؤال‌ها در تاریخ اهل بیت (ع) سامان نیافته است. بلکه برخی از مهم‌ترین پرسش‌های تاریخی برای مخاطب بررسی شده است.

باید اذعان داشت که «اولویت داشتن»، «سودمندی» و «عمومیت» از مهم‌ترین معیارهای گزینش پرسش‌های تاریخی درباره حیات ائمه (ع) است.

در پاسخ به سؤال‌های تاریخی، توجه به اصل «تدریج» حیاتی است. انتظاری نابجا است که

۱. هرکه خوب سؤال کند، دانا شود و هرکه دانا باشد، خوب سؤال کند. (تمیمی آمدی، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم،

بخواهیم تمامی زوایای پنهان تاریخی را در پاسخ به یک یا دو سؤال تبیین کنیم. آنچه در این زمینه مهم است علت‌یابی و ریشه‌شناسی برخی پرسش‌هاست. چه‌بسا در طی این علت‌یابی و ریشه‌شناسی، میان سؤال‌ها نظام طولی و هرمی‌ای کشف شود به گونه‌ای که همه پرسش‌ها معلول یک یا چند مسئله ناشناخته باشند که در رأس آن هرم و نظام طولی قرار دارند. در این صورت نبایست در مقام پاسخ‌دهی خود را به معلول‌ها مشغول کنیم و به سراغ علت‌های اصلی نرویم. به دیگر سخن، پرسش‌ها و نیازهای تاریخی، سلسله‌مراتبی دارند که تا پایین‌ترین پرسش‌ها و نیازهای تاریخی برآورده نشوند، مسئله‌های رتبه دوم ظهور و بروز نخواهند داشت.

نوشتار پیش‌رو که به پیشگاه ارباب اندیشه و تفکر عرضه می‌شود؛ بر آن است به مهم‌ترین پرسش‌های تاریخی درباره زندگانی ائمه علیهم‌السلام از امام سجاده علیه‌السلام تا پایان غیبت صغری و برخی دیگر از مسائل مهم تاریخی را پاسخ دهد.

پیش از این در دو جلد به ۴۰۰ پرسش تاریخی در عرصه تاریخ پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وآلهم‌وسلم‌و... و ائمه علیهم‌السلام تا شهادت امام حسین علیه‌السلام پاسخ داده شده بود.

به هر روی، آرزومندیم که این دفتر بتواند پرسش‌های ارادتمندان تاریخ اسلام را به اختصار پاسخ گوید و سهمی در سیرابی عطش شناخت آنان داشته باشد.

در پایان ضمن تشکر از حجت‌الاسلام والمسلمین استاد مهدی پیشوایی که اثر حاضر نتیجه تلاش پربار ایشان است از مدیران محترم رادیو معارف که امکان انتشار این کتاب را مهیا ساختند و نیز حجت‌الاسلام دکتر یدالله حاجی‌زاده که این جستار به کوشش ایشان به فرجام رسیده است، تشکر می‌کنیم.

در اینجا سزایست از حجت‌الاسلام دکتر امیرمحسن عرفان مدیر گروه پژوهشی تاریخ و تمدن اسلامی و نیز دکتر سید روح‌الله پرهیزکاری دبیر محترم گروه و آقای علی محمدی کارشناس گروه و دکتر سید سعید روحانی مدیر محترم امور پژوهشی و همکاران محترم ایشان که جامه نشر بر این اثر پوشانند، صمیمانه تشکر کنیم.

بررسیدن کتاب‌هایی که تازه به‌تازه در این عرصه سامان داده می‌شوند و طبع را به زیور خویش می‌آرایند، ضروری است. زین‌رو گروه پژوهشی تاریخ و تمدن اسلامی پذیرای نظر و دیدگاه همه صاحب‌نظران و اساتید محترم است.

فهرست مطالب

امام سجاد علیه السلام

(۱۷- ۳۶)

۱۷.....	۱. مادر امام سجاد علیه السلام
۱۸.....	۲. شهربانو مادر امام سجاد علیه السلام
۲۰.....	۳. قبر مادر امام سجاد علیه السلام
۲۱.....	۴. علت عدم شرکت امام سجاد علیه السلام در میدان جنگ در روز عاشورا
۲۱.....	۵. نجات امام باقر علیه السلام از واقعه کربلا
۲۲.....	۶. امام سجاد علیه السلام ، علی اکبر یا علی اوسط
۲۲.....	۷. علت نهی از ذکر صفت بیمار برای امام سجاد علیه السلام
۲۳.....	۸. شرایط سیاسی و اجتماعی زمان امام سجاد علیه السلام
۲۳.....	۹. علت گریه های زیاد امام سجاد علیه السلام
۲۵.....	۱۰. معذرت خواهی یزید از امام سجاد علیه السلام
۲۵.....	۱۱. امام سجاد علیه السلام و نوع مواجهه آن حضرت با خفقان های زمان خویش
۲۷.....	۱۲. علت معرفی شام به عنوان سخت ترین مکان برای اهل بیت علیهم السلام
۲۸.....	۱۳. واقعه حژه
۲۹.....	۱۴. علت عدم شرکت امام سجاد علیه السلام در قیام حژه
۳۰.....	۱۵. زندگی مختار ثقفی
۳۱.....	۱۶. مختار و کیسانه
۳۲.....	۱۷. قیام زید بن علی

۱۸. زید بن علی و ادعای امامت ۳۶
۱۹. مکان قبر زید بن علی ۳۶

امام باقر علیه السلام

(۳۷-۴۴)

۲۰. زمان تولد امام باقر علیه السلام ۳۷
۲۱. مادر امام محمد باقر علیه السلام ۳۸
۲۲. امام محمد باقر علیه السلام و واقعه کربلا ۳۸
۲۳. جابرو دیدار وی با امام باقر علیه السلام ۳۹
۲۴. امام باقر علیه السلام و حکومت عمر بن عبدالعزیز ۴۰
۲۵. علت مسافرت امام باقر علیه السلام به شام ۴۰
۲۶. شاگردان برجسته امام باقر علیه السلام ۴۳

امام صادق علیه السلام

(۴۵-۶۰)

۲۷. میلاد امام صادق علیه السلام ۴۵
۲۸. انتخاب‌کننده لقب صادق علیه السلام برای امام ششم ۴۵
۲۹. تعداد شاگردان امام صادق علیه السلام ۴۶
۳۰. مذهب شاگردان امام صادق علیه السلام ۴۶
۳۱. امام جعفر صادق علیه السلام رئیس مذهب جعفری ۴۷
۳۲. شیوه تدریس امام صادق علیه السلام ۴۷
۳۳. علی بن جعفر و شاگردی امام صادق علیه السلام ۴۸
۳۴. ابابصیر ۴۹
۳۵. خاندان اعین و نقش آن ۵۰
۳۶. علت عدم تأیید زراره توسط امام صادق علیه السلام ۵۰
۳۷. شخصیت و روش کاری زراره ۵۱
۳۸. ابو سلمه خلّال ۵۲
۳۹. چرایی عدم قیام امام صادق علیه السلام ۵۲
۴۰. معلى بن خنيس و ماجرای شهادت وی ۵۳

۴۱. علت مخالفت ابوحنیفه با امام صادق علیه السلام ۵۴
۴۲. شاگردان ایرانی امام صادق علیه السلام ۵۴
۴۳. کُفیت، شاعر اهل بیت علیهم السلام ۵۵
۴۴. سنجش صحت جانشینی اسماعیل بعد از امام صادق علیه السلام ۵۵
۴۵. چرایی عدم صداقت در تعیین جانشین از سوی امام صادق علیه السلام ۵۷
۴۶. منظور از «الرضا من آل محمد» ۵۸
۴۷. آثار مکتوب امام صادق علیه السلام ۵۸

امام کاظم علیه السلام

(۶۱- ۶۸)

۴۸. ترفند هارون در زندان ۶۱
۴۹. فرقه‌های شیعی زمان آغاز امامت امام موسی بن جعفر علیه السلام ۶۱
۵۰. اهمیت و جایگاه حضرت معصومه علیه السلام ۶۲
۵۱. بانوان دفن شده در حرم حضرت معصومه علیه السلام ۶۲
۵۲. علت عدم ازدواج دختران امام موسی بن جعفر علیه السلام ۶۳
۵۳. علت عدم همراهی حضرت معصومه علیه السلام با امام رضا علیه السلام ۶۴
۵۴. بهلول ۶۴
۵۵. مناظره امام موسی بن جعفر علیه السلام با هارون ۶۵
۵۶. علت کثرت فرزندان امام موسی بن جعفر علیه السلام ۶۶
۵۷. بدرفتاری با حضرت معصومه علیه السلام در ساوه ۶۷
۵۸. فرزندان امام موسی بن جعفر علیه السلام ۶۸

امام رضا علیه السلام

(۶۹- ۷۶)

۵۹. مادر امام رضا علیه السلام ۶۹
۶۰. چگونگی شکل‌گیری فرقه واقفیه ۶۹
۶۱. علت هجرت امام رضا علیه السلام ۷۰
۶۲. قدمگاه امام رضا علیه السلام ۷۰
۶۳. نحوه ارتباط مردم با امام رضا علیه السلام ۷۱

۶۴. محتوای حدیث سلسلة الذهب ۷۱
۶۵. دلایل عدم پذیرش خلافت از سوی امام رضا علیه السلام ۷۲
۶۶. مأمون و پیشنهاد ولیعهدی به امام رضا علیه السلام ۷۲
۶۷. علت پذیرش ولایت عهدی توسط امام رضا علیه السلام ۷۳
۶۸. کنیه ابوالحسن برای امام رضا علیه السلام ۷۳
۶۹. قبر اباصلت ۷۳
۷۰. آیا قبر خواجه اباصلت که در مشهد است، سند تاریخی دارد؟ ۷۴
۷۱. احمد بن موسی علیه السلام و سایر امامزادگان ۷۴
۷۲. ورود حضرت معصومه علیها السلام به ایران و زمان رحلت ایشان ۷۵

امام جواد علیه السلام

(۷۷-۸۰)

۷۳. امامت امام جواد علیه السلام ۷۷
۷۴. علت ازدواج امام جواد علیه السلام با ام الفضل ۷۸

امام هادی علیه السلام و امام حسن عسکری علیه السلام

(۸۱-۹۴)

۷۵. محل تولد امام هادی علیه السلام ۸۱
۷۶. سختی‌های شیعیه در دوره متوکل ۸۱
۷۷. امام هادی علیه السلام و شفا دادن متوکل ۸۲
۷۸. امام هادی علیه السلام و اعتراض به تخریب قبر امام حسین علیه السلام ۸۳
۷۹. شخصیت عبدالعظیم حسنی و نقش ایشان در تاریخ شیعه ۸۳
۸۰. حضرت عبدالعظیم و امام هادی علیه السلام ۸۴
۸۱. اصحاب امام هادی علیه السلام ۸۵
۸۲. ابن سکیت ۸۶
۸۳. محنة القرآن ۸۷
۸۴. شرایط زمانی دوران امام هادی و امام عسکری علیه السلام ۸۸
۸۵. علت سخت‌گیری متوکل بر شیعیان ۸۹
۸۶. علت شعرخوانی امام هادی علیه السلام در مجلس مأمون ۹۱
۸۷. نحوه شهادت امام حسن عسکری علیه السلام ۹۳

امام زمان علیه السلام

(۹۵- ۱۱۸)

۸۸. تولد امام زمان علیه السلام و دیدگاه اهل سنت ۹۵
۸۹. ادعای مهدویت توسط عده‌ای قبل از تولد امام مهدی علیه السلام ۹۹
۹۰. زندگی و ازدواج امام زمان علیه السلام ۱۰۰
۹۱. چرایی عدم ذکر نام امام زمان علیه السلام در زمان غیبت ۱۰۱
۹۲. وکلای امام زمان علیه السلام در عصر غیبت صغری ۱۰۲
۹۳. نواب اربعه ۱۰۳
۹۴. وظایف اصلی نواب اربعه ۱۰۳
۹۵. ملاک انتخاب نواب اربعه ۱۰۳
۹۶. علت عدم نقل روایات نواب اربعه در کافی ۱۰۴
۹۷. معرفی کتاب‌هایی درباره آخرالزمان ۱۰۴
۹۸. مهم‌ترین نائبان دروغین ۱۰۵
۹۹. مسجد سهله و اهمیت آن ۱۰۶
۱۰۰. جنگی که نرجس خاتون در آن اسیر شد ۱۰۷
۱۰۱. جعفر کذاب و ادعای او ۱۰۸
۱۰۲. کیفیت آغاز غیبت ۱۱۰
۱۰۳. محل آغاز غیبت ۱۱۰
۱۰۴. منابعی درباره غیبت ۱۱۲
۱۰۵. کنیه اباصالح ۱۱۵
۱۰۶. تاریخچه مسجد مقدس جمکران ۱۱۵

امامان علیهم السلام (سؤالات مشترک)

(۱۱۹- ۱۲۶)

۱۰۷. آگاهی امامان علیهم السلام از علوم زمان خویش ۱۱۹
۱۰۸. علت عدم دخالت ائمه علیهم السلام در امور سیاسی ۱۱۹
۱۰۹. امامان علیهم السلام و دریافت خمس ۱۲۰
۱۱۰. چگونگی معرفی جانشین توسط امامان علیهم السلام ۱۲۱
۱۱۱. امامان علیهم السلام و آشنایی به زبان‌های گذشته ۱۲۲

۱۱۲. نمایندگی امامان (ع) در قم ۱۲۳
۱۱۳. ازدواج ائمه (ع) با زنانی که در شهادتشان نقش داشتند ۱۲۴
۱۱۴. توالی امامت را چه کسی تعیین کرده است؟ ۱۲۴
۱۱۵. زیارت اهل بیت (ع) از راه دور ۱۲۵
۱۱۶. تخریب قبور امامان (ع) در طول تاریخ ۱۲۶

ضمائم

(۲۲۰- ۱۲۷)

الف) تاریخ تشیع

۱۱۷. عبدالله بن سبا در اولین منابع ۱۲۷
۱۱۸. جدایی خواجه ربیع از امام علی (ع) ۱۳۲
۱۱۹. سلیم بن قیس و کتابش ۱۳۳
۱۲۰. افلاطون و ارسطو از دیدگاه امامان (ع) ۱۳۵
۱۲۱. قدرت‌گیری شیعیان در ایران پس از ورود اسلام ۱۳۷
۱۲۲. حُجر بن عدی ۱۳۷
۱۲۳. مناطق شیعه‌نشین در قرن اول و دوم ۱۳۸
۱۲۴. علت زیادی شیعیان در ایران ۱۳۹
۱۲۵. شیعیان و اتهام تحریف قرآن ۱۳۹
۱۲۶. فرقه‌های شیعه ۱۴۰
۱۲۷. محل دفن نفس زکیه و برادرش ابراهیم ۱۴۲
۱۲۸. مذهب آل بویه ۱۴۲
۱۲۹. قیام‌های شیعه در عصر عباسی ۱۴۳
۱۳۰. قیام‌های محمد بن قاسم ۱۴۴
۱۳۱. قرامطه و ربودن حجرالأسود ۱۴۴
۱۳۲. ابن علقمی ۱۴۵
۱۳۳. نحوه شیعه شدن الجایتو ۱۴۶
۱۳۴. قیام سریداران خراسان ۱۴۷
۱۳۵. اذان شیعه ۱۴۷
۱۳۶. زمان رواج مذهب تشیع در ایران ۱۴۸

ب) خلفا

۱۴۹.....	۱۳۷. نسب خلیفه دوم و نحوه اسلام او
۱۵۰.....	۱۳۸. علت منع کتابت
۱۵۰.....	۱۳۹. حضور عبدالرحمن در شورای شش نفره
۱۵۱.....	۱۴۰. جعل حدیث درباره معاویه
۱۵۱.....	۱۴۱. چگونگی به حکومت رسیدن معاویه
۱۵۲.....	۱۴۲. جایگاه دینی معاویه
۱۵۳.....	۱۴۳. معاویه دوم
۱۵۴.....	۱۴۴. عاقبت حجاج بن یوسف
۱۵۵.....	۱۴۵. قدرت یابی مروان بن حکم
۱۵۶.....	۱۴۶. شخصیت عبدالملک مروان
۱۵۶.....	۱۴۷. شخصیت عمر بن عبدالعزیز
۱۵۷.....	۱۴۸. عمر بن عبدالعزیز وضع سب و لعن
۱۵۸.....	۱۴۹. سقوط بنی امیه و مروانیان
۱۵۸.....	۱۵۰. ابومسلم خراسانی
۱۵۹.....	۱۵۱. نقش خراسانی ها در انتقال خلافت
۱۵۹.....	۱۵۲. هارون و برمکیان
۱۶۰.....	۱۵۳. اهل سنت و مشروعیت بخشی خلفا
۱۶۰.....	۱۵۴. عباسیان و مشروعیت سازی
۱۶۱.....	۱۵۵. هم زمانی نهضت ترجمه و محنة القرآن
۱۶۱.....	۱۵۶. علت رواج مسیحیت در اندلس
۱۶۲.....	۱۵۷. نهضت صاحب الزنج
۱۶۳.....	۱۵۸. عباس بن عبدالمطلب و فرزندانش

ج) سؤالات قرآنی

۱۶۵.....	۱۵۹. داستان بلعم باعورا
۱۶۷.....	۱۶۰. زندگی حضرت مریم علیها السلام
۱۶۷.....	۱۶۱. آسیه همسر فرعون
۱۶۸.....	۱۶۲. یاجوج و ماجوج

۱۶۳.	اصحاب اخدود	۱۶۹
۱۶۴.	اصحاب رَس	۱۷۰
۱۶۵.	هدف داستان اصحاب کهف	۱۷۱
۱۶۶.	غار اصحاب کهف	۱۷۲
۱۶۷.	هاروت و ماروت	۱۷۳

د) تاریخ ایران قبل و بعد از اسلام

۱۶۸.	منابعی درباره فتوحات	۱۷۵
۱۶۹.	فتح	۱۷۵
۱۷۰.	شکست ساسانیان از مسلمانان	۱۷۶
۱۷۱.	تأثیر اسلام در ایران	۱۷۸
۱۷۲.	ایرانیان و حفظ فرهنگ بومی	۱۷۹
۱۷۳.	شبهه آتش زدن کتابخانه‌ها در ایران	۱۸۲
۱۷۴.	آشنایی ایرانیان با تشیع و اهل بیت علیهم‌السلام	۱۸۵

ه) علما و بزرگان

۱۷۵.	زندگی مخفی عبدالعظیم حسنی درری	۱۸۷
۱۷۶.	فاصله زمانی شیخ کلینی با شیخ صدوق و شیخ طوسی	۱۸۷
۱۷۷.	شیخ مفید و شاگردان وی	۱۸۸
۱۷۸.	شخصیت ابن سیرین	۱۸۸
۱۷۹.	ابن شهاب زهری و نوع برخورد امام سجاد علیه‌السلام با وی	۱۸۹
۱۸۰.	شیخ طوسی و زمان تأسیس حوزه علمیه نجف	۱۹۰
۱۸۱.	خواجه نصیرالدین طوسی و تحریک مغولان به فتح بغداد	۱۹۱
۱۸۲.	شخصیت سید بن طاووس	۱۹۱
۱۸۳.	شهید اول، شهید ثانی و شهید ثالث	۱۹۲
۱۸۴.	ملا محمد تقی برغانی	۱۹۴
۱۸۵.	زمان زندگی علامه حلی	۱۹۵
۱۸۶.	زندگی شیخ بهایی و آثار او	۱۹۵
۱۸۷.	تمایز علمای اخباری شیعه و علمای سلفی اهل سنت	۱۹۶
۱۸۸.	شیخ عباس قمی	۱۹۷

(و) سؤالات متفرقه

۱۸۹. عید نوروز در روایات اسلامی ۱۹۹
۱۹۰. فرقه‌های مذهبی اهل سنت ۲۰۰
۱۹۱. کتب حدیثی و اطلاعات تاریخی ۲۰۰
۱۹۲. تصویر پیامبر اکرم (ص) ۲۰۱
۱۹۳. شخصیت منصور حلاج ۲۰۱
۱۹۴. سال و جوب روزه ۲۰۱
۱۹۵. فضیل بن عیاض و تصوف ۲۰۲
۱۹۶. نماز جعفر طیار ۲۰۲
۱۹۷. سرانجام عبدالله بن زبیر ۲۰۳
۱۹۸. ناسخ التواریخ ۲۰۳
۱۹۹. تاریخچه تقلید ۲۰۴
۲۰۰. الزامی بودن حجاب در صدر اسلام ۲۰۵
۲۰۱. بنیامین و بخت‌النصر ۲۰۵
۲۰۲. خرید و فروش برده در صدر اسلام ۲۰۵
۲۰۳. آثار اقوامی که عذاب بر آنان نازل شده ۲۰۶
۲۰۴. روایات مدح اهل بیت (ع) در منابع اهل سنت ۲۰۶
۲۰۵. اقرار یک کودک به بی‌گناهی یوسف (ع) ۲۰۷
۲۰۶. جریح و ماریه ۲۰۷
۲۰۷. تاریخچه مسجد کوفه ۲۰۸
۲۰۸. مسجد کوفه و نماز حضرت آدم (ع) ۲۰۸
۲۰۹. مسجد ایاصوفیه ۲۰۸
۲۱۰. العشره المبشرة ۲۰۸
۲۱۱. دحوالأرض ۲۰۹
۲۱۲. شخصیت خالد بن ولید ۲۰۹
۲۱۳. منبر پیغمبر (ص) ۲۱۱
۲۱۴. اصطلاح اهل سنت ۲۱۱
۲۱۵. اعتبار کتاب وسائل الشیعه ۲۱۲
۲۱۶. اعتبار تاریخ ابن اثیر ۲۱۲

۲۱۷. پیدایش مُهر..... ۲۱۳
۲۱۸. پیشرفت فرهنگی و تمدنی مسلمان ۲۱۳
۲۱۹. اشعث بن قیس کندی ۲۱۳
۲۲۰. شافعی‌ها و حنبلی‌ها ۲۱۴
۲۲۱. تاریخچه و عقاید وهابیت ۲۱۴
۲۲۲. نفوذ اسلام در آسیای جنوب شرقی ۲۱۶
۲۲۳. ضرورت وحدت ۲۱۶
۲۲۴. ام‌داوود ۲۱۷
۲۲۵. شخصیت صلاح‌الدین ایوبی ۲۱۷
۲۲۶. نسل سادات ۲۱۸
۲۲۷. ماه‌های حرام ۲۱۸
۲۲۸. تفاوت تاریخ هجری قمری و شمسی ۲۱۹
۲۲۹. قبة الصخره و هیكل سلیمان ۲۱۹
۲۳۰. خرید زمین‌های فلسطین ۲۲۰
۲۳۱. رسول خدا ﷺ و جمع بین صلاتین ۲۲۰

منابع و مأخذ

(۲۲۱-۲۳۰)